

ŠKOLA OTVORENÁ PRE SPOLUPRÁCU A ROZVÍJAJÚCA VÝCHOVNÉ KOMPETENCIE RODIČOV

Mária Potočárová

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

---

1. AKTUÁLNE OTÁZKY VO VZŤAHU RODINY A ŠKOLY

Východiskom pre nové a súčasné návrhy vo výchove a vzdelávaní ostáva v prvom rade zmena, resp. *transformácia postoja školy k žiakovi*. Školu budúcnosti sa na rôznych úrovniach usilujeme charakterizovať predovšetkým ako dobre fungujúcu inštitúciu alebo ako systém poskytovaných kvalitných služieb a odbornej pomoci dieťaťu pri jeho individuálnom i sociálnom rozvoji. Toto smerovanie je vítané a očakávané aj rodičmi, pretože sa rodina na výchove dieťaťa podieľa podstatným a osobitným spôsobom. Rodina predstavuje hlavného garanta výchovy dieťaťa vôbec. Z hľadiska uvedomenia si tejto zodpovednosti rodičov za výchovu svojich detí treba, aby sa skvalitnila aj spolupráca medzi školou a rodinou. Rovnako nevyhnutné je, aby sa všetky zmeny v školstve, zmeny školských zákonov, zvýšenie kvalifikovanej riadiacej a výkonnej činnosti školských inštitúcií priamo dotýkali aj výchovy rodičov.

Spoluúčasť rodičov pri vzdelávaní ich detí má vo všetkých európskych krajinách konkrétne podoby i politické implikácie. Rodičia zaujmajú vzhľadom na školu svojich detí jednoznačnú pozíciu a stávajú sa v oblasti vzdelávania stále náročnejšími a kritickejšími spotrebiteľmi. Môžu byť významným prínosom k zlepšeniu školy, tým že podporia školskú správu a učiteľov, ale na druhej strane môžu aj zabrániť pokroku a vytvárať konflikty. Spolupráca s rodičmi sa môže na národnej a lokálnej úrovni prejavovať na kvalite vzdelávania detí mnohými spôsobmi.

Spoluúčasť rodičov nastáva prostredníctvom:

- právne naplánovaných poradných grémii a rozhodovacích grémii;
- evaluácie ich škôl;
- dobrovoľných zoskupení (napr. rodičovská rada);
- dobrovoľnej účasti na vyučovacích aktivitách, napr. v pomoci pri čítaní („paired reading“);
- komunikácie so školou a podporou učenia a pokrokov u detí.

Rodičia môžu spolupôsobiť ešte v celom rade ďalších oblastí.

Pri účasti rodičov pri návrhoch rozvoja školy by sa malo viac počítať s poradnou funkciou a úlohou rodičov, s ich oprávnenou účasťou v rozhodovaní. Avšak spravidla sa na školskej úrovni najviac stretávame len s pasívnym zastúpením spoluúčasti rodičov, prípadne sú ich kompetencie veľmi obmedzené až žiadne.

Z internetových zdrojov (Eurydica) sa dozvedáme, že v rôznych krajinách Európy iba v piatich z nich môžu rodičia spolurozhodovať pri tvorbe koncepcie rozvoja školy. Spravidla ide o ich zastúpenie v radách alebo výboroch. Častejšie (v 18 krajinách) majú rodičia *konzultačnú a poradnú funkciu*. V niektorých krajinách, ako napríklad v Holandsku, rada odsúhlasuje *plán rozvoja školy*, ktorý je vypracovaný na to určenými úradmi. Podľa tejto správy v štyroch krajinách rodičia nemajú žiadne kompetencie vo väzbe na plánovanie rozvoja školy, hoci zase v štyroch ďalších krajinách rodičia disponujú rozsiahlymi kompetenciami aj v iných oblastiach, napríklad priamo pri tvorbe školského poriadku či v oblasti kontroly alebo pridelovania úloh.

Výnimku predstavuje Fínsko, pretože tu sa kompetencie rád v jednotlivých komunách navzájom výrazne líšia a nové predpisy neobsahujú žiadne určenia týkajúce sa konzultácií rodičov v školskom systéme.

Treba tiež povedať, že predložené dáta neobsahujú žiadne údaje o sile a zložení alebo o príspevku a účinnosti rodičovského zastúpenia na školskej úrovni. Bolo by preto treba urobiť ďalšie výskumy, aby sa objavili najefektívnejšie formy práce členov a najpotrebnejšie formy konzultácie i zastúpenia rodičov.

Konzultačné grémia sa skladajú iba z malého počtu rodičov – a to z tých, ktorí spolupracujú dobrovoľne a majú dostatočnú sebadôveru, odborné vedomosti a záujem prebrať úlohu na úrovni celej školy.

Rodičia sú cenným zdrojom a potenciálnymi silnými spojencami školy (ako napríklad členovia rodičovských rád so skúsenosťami a vzťahmi v hospodárstve), predsa však väčšina rodičov nie je motivovaná spolupodieľať sa na makroúrovni školskej politiky a praxe. Väčšina sa chce podieľať iba na tom, čo sa bezprostredne dotýka dobra a pokroku ich vlastných detí.

Sú zachované mnohé postupy, pri ktorých sa väčšia skupina rodičov podieľa na vyučovaní a iných školských aktivitách a ktoré jasne ukazujú, ako významne môžu rodičia prispieť ku kvalite a zvýšeniu výkonnostnej úrovne školy. Tento indikátor predstavuje dobrý východiskový bod pre ďalšie výskumy o tomto predmete a ich výsledky by mali viesť k dôležitým politickým rozhodnutiam vo vzťahu k úlohe a vplyvu rodičov. Ďalšie implikácie sa ukazujú vzhľadom na úlohu všet-

kých zodpovedných a spôsob ich spolupráce v prospech zlepšenia kvality školy. *Európske zväzy rodičov*, učitelia, žiaci a riaditelia už teraz prostredníctvom spoločných konferencií položili základy rozsiahlej a intenzívnej spolupráce.

Plánovanie rozvoja školy by nemalo byť len mechanickou činnosťou, obmedzenou na riaditeľov a učiteľov. Profituje aj z účasti rodičov a väčšieho okruhu zodpovedných osôb, než je iba priame vedenie školy. Preto je namieste naliehavé zodpovedanie otázky: ***aké špecifické vedomosti a pridanú hodnotu vnášajú rodičia do procesu plánovania rozvoja školy ?***

Účasť rodičov je často považovaná za principiálne „dobrú“, napriek tomu musí byť preskúmaná z hľadiska rôznych aspektov jej významu pre rôzne účely a kontexty. V akej oblasti konzultácií a hľadania sú kompetencie rodičov najdôležitejšie a najmyslupnejšie? Z akého hľadiska by mohli nositelia politických rozhodnutí obmedziť alebo rozšíriť ich kompetencie ?

Rozšírenie spoluúčasti rodičov vedie k ďalším otázkam o iných formách účasti zodpovedných: aké kroky by mohli byť podniknuté, aby sa odovzdalo žiakom viac zodpovednosti a aby sa mohli využiť ich zdroje a schopnosti na zlepšenie škôl?

Môžeme uviesť aspoň dva príklady národných iniciatív otvorených pre spoluprácu s rodičmi: na úrovni Európy je známy vzdelávací program *EPA (European Parents Association)* pre rodičov *Training Programme for Parent* – je príkladom zlepšenia kvality prostredníctvom kooperácie a konštruktívneho dialógu na školskej úrovni medzi rodičmi a učiteľmi. Program sa úspešne realizuje, upravený podľa štátnych a regionálnych špecifik vo viacerých krajinách.

Iným pozitívnym príkladom sa môže stať Nemecko, kde sa realizujú semináre pre rodičov s cieľom poučiť ich o novom vývoji v oblasti učenia a vyučovania. Tieto vzdelávacie aktivity určené rodičom pomáhajú vytvárať konsenzus v otázkach školského života a motivuje ich, aby sa angažovali vo viacerých oblastiach školskej politiky.

V susednom Maďarsku sa takisto úspešne rozvíja *konceptia štúdia pedagogiky rodiny* a príprava pedagóga špeciálne zameraného na problémy v rodine – rodinného pedagóga, ktorá takisto môže významne pomôcť vo zvyšovaní úrovne spolupráce medzi školou a rodinou.

Dalo by sa povedať, že spomenuté ukazovatele spolupráce rodiny a školy poukazujú na jej ***vonkajšie makrospoločenské podmienky***, čiže na vonkajšiu stránku podmienok, v ktorých sa spolupráca týchto partnerov v oblasti výchovy a vzdelávania realizuje.

Pokiaľ ide o pohľad na ***vnútornú stránku spolupráce medzi rodinou a školou***, musíme vychádzať z ich vzájomných predstáv a očakávaní. Dôveru v očiach rodičov si získava taká škola, ktorá je najmä ústretová v komunikácii, ktorá vyzdvihuje rovnocenný, vzájomne zodpovedný a partnerský vzťah. Rodičia od školy spravidla očakávajú tiež dobrú vzájomnú informovanosť, chcú sa spoľahnúť na odbornú úroveň pedagógov, na ich pružnosť, modernosť, záujem o inováciu používaných výchovných a vzdelávacích metód.

Obzvlášť citlivo rodičia posudzujú prístup školy, ktorý rešpektuje ich výsadné postavenie a „nemiešanie sa“ do ich výchovy. Niekedy však až prehnane posudzujú konkrétny záujem či nezáujem o ich dieťa a „citlivosť“ učiteľa naň. Z najčastejších očakávaní rodiny od školy ešte treba spomenúť, že rodičia neradi počujú o prílišnej fluktuácii učiteľov a nechápu to, ak sa nedá z rôznych, hoci aj objektívnych, dôvodov zabezpečiť kvalitnú, plynulú a systematickú výučbu niektorých predmetov (napr. cudzích jazykov). Rodičia jednoznačne očakávajú od školy aj podnety a prvý krok pri organizovaní rôznych spoločných neformálnych kultúrnych podujatí a športových aktivít.

V ich vzťahu ku škole a jej predstaviteľom paradoxne dosť často prevláda ambivalentný postoj. Konkrétne to znamená, že na jednej strane majú k škole a k učiteľom veľkú dôveru, spoliehajú sa na ich pomoc a príspevok vo výchove, na strane druhej sa rodičia stávajú tými najväčšími kritikmi, negatívnymi až pohŕdavými posudzovateľmi práce školy a jej učiteľov. Negatívny a odmietavý vzťah žiakov, nezriedkavá agresivita dospievajúcich v škole, problémové správanie detí a mládeže sú veľakrát následne vyvolané práve takýmito postojmi rodičov.

Vnútnú zložku vzájomnej spolupráce by sme mohli dosť presne charakterizovať aj na základe/z pohľadu vzťahu školy a učiteľov voči rodine. Prostredie a vnútorná atmosféra školy ešte celkom nepresiakla novými demokratickými princípmi života. Škola až dodnes stojí v akejsi „bezpečnej“ vzdialenosti a izolácii od rodiny. Pre školu ako inštitúciu a jej učiteľov ako poskytovateľov školských služieb, nie je celkom prirodzené a ľahké vystupovať v novej pozícii. V minulosti bol tento odstup spôsobený odlišnou svetonázorovou a politickou orientáciou rodiny a školy a rozporom s verejným záujmom.

Vzťah školy k rodine je ovplyvnený aj prevládajúcou nízkou spoločenskou prestížou učiteľského povolania. Učiteľia veľmi často zaujímajú jeden z mnohých nezdravých obranných postojov, ktorý je evidentný aj v prístupe k rodine a ovplyvňuje ich komunikáciu, kontakt a spoluprácu. Ďalej učiteľom sa dnes len v ojedinelých prípadoch darí presadiť dôraz na individuálny prístup k žiakovi, zosúladiť subjektívnu voľbu žiaka i jeho rodičov pri výbere z možností a ponúk ciest vo vzdelávaní, čo spôsobuje ich stratu motivácie a záujmu o učiteľskú profesiu.

Rozhodnutia, plány a perspektívy školy bývajú obmedzované aj verejným záujmom, slabou informovanosťou, možnosťami a opatreniami konkrétnej školskej politiky. Druhostupňovo to však výrazne ovplyvňuje efektívnejší spôsob kooperácie s rodinou vo výchove a vzdelávaní.

2. SÚČASNÝ STAV A VÝCHODISKÁ V SPOLUPRÁCI MEDZI RODINOU A ŠKOLOU

Medzi najdôležitejšie výchovné činitele, z hľadiska osôb, ktoré sa zúčastňujú výchovného procesu, patrí triáda – *učiteľ, rodič a dieťa*, z ktorých je každý rovnakým dielom významný. Akákoľvek nevyváženosť či oslabenie hoci len jedného z týchto činiteľov môže zmarovať konečný výchovný a vzdelávací efekt. Pri zabezpe-

čovaní kvalitných podmienok výchovy a vzdelávania detí sa nedá zaobiť bez pomoci a spolupráce s rodičmi. Aj tie najlepšie a najmodernejšie metódy, prístupy, stratégie a projekty sa stanú len bezduchou teóriou, ak neoslovia takpovediac laických vychovávateľov detí – rodičov.

Zamyslime sa však nad tým, aký by mala mať charakter súčinnosť a aktivity rodičov a školy na medziludskej, odbornej úrovni, z hľadiska vymedzenia kompetencií a spoločensky žiaduceho vzájomného fungovania.

Rodina sa v klasickej chápaní považovala predovšetkým za:

- *pomocníka školy*, ktorý sa podieľa na rôznych mimoškolských aktivitách, v krúžkovej činnosti. Pomoc škole zo strany rodičov bola evidovaná predovšetkým pri podpore a financovaní rôznych školení, táborov pre deti, škôl v prírode.
- Najčastejšou formou interakcie rodičov so školou ostávajú *triedne schôdzky*, ktoré sa vyznačovali (a aj dodnes sa vyznačujú) jednostrannou komunikáciou smerom od učiteľa k rodičom.
- Z hľadiska obsahu spolupráce bola (a je) komunikácia s rodičmi ešte stále evidentne zúžená *len na problémových žiakov* a maximálne na *pomoc pri výbere povolania* a poradenstvo pri výbere profesionálnej orientácie žiakov. Chýba priestor na konštruktívne budovanie vzájomných vzťahov, tvorba spoločných kreatívnych projektov či odborná pomoc pri zvyšovaní kompetencií v rodičovskej výchove.
- Za najzávažnejší môžeme považovať fakt, že rodičia sú zo strany školy jednostranne považovaní za *nekompetentných odborníkov pre výchovu*, bez väčšieho práva spolupodieľať sa na riadení a činnostiach školy. Chýbajú zdravé partnerské vzťahy, prevláda konkurencia miesto kooperácie. Napäté situácie sú výsledkom slabej informovanosti a nedostatočnej otvorenej komunikácie.
- V role vychovávateľa a edukátora svojho dieťaťa sa rodičia môžu intenzívne realizovať iba v prostredí rodiny, v rámci jej vnútorných vzťahov. Z tohto dôvodu *sú ciele rodiny a ciele školy často rozdielne* až protichodné, a preto chýba i porozumenie pre činnosť jednej či druhej inštitúcie. Nedostatok vzájomného rešpektu, otvorenosti, spoločných cieľov, spolaľnutia sa a vzájomnej dôvery sú priamymi narušiteľmi rozvoja vyvážených, otvorených, hoci silno komplementárnych vzťahov medzi rodinou a školou.
- Podľa analýz niektorých našich slovenských autorov (In: Kolláriková, Pupa, 2001) súčasť situáciu medzi rodinou a školou charakterizuje *instrumentalizácia citových vzťahov medzi rodičmi a deťmi*, ale súčasne aj *sentimentalizácia instrumentálnych väzieb a cieľov* školy. To znamená, že kvalita života a výchovy v rodine sú stále viac závislé a potvrdzované aj školou, ktoré dieťa navštevuje. Škola sa stáva priestorom, kde sa rozvíjajú nielen schopnosti, zručnosti, vedomosti, záujmy samotného dieťaťa, ale sa aj jasne prezentuje výsledok výchovného účinkovania rodiny. Hodnotený je teda nielen žiak, ale cez jeho výkony a výsledky aj rodina. Rodina má možnosť prezen-

tovať úroveň dôležitého zázemia pre žiaka, ktorú mu vytvára, ale aj vlastné predstavy, túžby, ciele a očakávania. Tento obrovský potenciál vo vzťahoch medzi rodinou a školou však treba viac prepojiť, využiť ho nielen na sociálne potvrdenie a uznanie dobrej výchovy v rodine, ale aj na zosúladovanie aktivít a činností oboch výchovných inštitúcií a vytváranie možností na zvyšovanie výchovných kompetencií najmä rodičov.

Formy doterajšej spolupráce medzi rodinou a školou sú prekonané. Po demokratických zmenách v 90. rokoch 20. storočia v krajinách bývalých socialistických štátov a po výraznom zdôraznení potreby humanizácie výchovy a vzdelávania sa otvorili nové možnosti aj pre vzájomné zblíženie vo vzťahoch medzi rodinou a školou. Každá nová zmena a orientácia sa však presadzuje iba s veľkými problémami. „Zvalili“ sa sice múry štátneho „dirigizmu“, jednotnej ideológie a filozofie, ktoré podmieňovali aj túto oblasť spolupráce, ale dodnes sa nevytvorili dostatočne silné, premyslené a jasné princípy, formy a metódy pre partnerstvo a komplementaritu v prístupoch ku vzťahom medzi rodinou a školou. Chýbajú tiež stále postoje na zmenu filozofie aj vo vzťahu k širšej verejnosti.

Popri transformácii dôležitých sociálno-ekonomických podmienok dodnes nemáme odpovede na množstvo otázok, napríklad na otázky typu: Sú dnešní pedagógovia v očiach rodičov odborníkmi na výchovu a vzdelávanie ich detí? A zase na druhej strane – považujú pedagógovia, učitelia, vychovávatelia v školských a mimoškolských zariadeniach rodičov za kompetentných pre výchovu svojich detí? Vieme vôbec vymedziť, čo sú vlastne výchovné kompetencie rodičov? Vieme, ako tieto kompetencie rozvíjať účinnou spoluprácou so školou? Aké sú očakávania a ciele v spolupráci školy s rodinou? Na akých nových princípoch by mala stáť táto spolupráca? ... a iné naliehavé otázky.

Súčasná škola, ak má byť moderná, progresívna, úspešná, sa musí otvárať (všeobecne) pre spoluprácu, ale azda najviac pre súzvuk a spoluprácu s rodičmi. Musí byť nápomocná rodičom pri výchove ich detí, a preto by každej škole malo veľmi záležať na podpore inovačných zmien v tejto oblasti.

Výrazných zmien, ktoré sa dotkli smerovania a stratégie vo vzťahoch medzi rodinou a školou, je niekoľko.

Hlavné ekonomické a spoločenské súvislosti priamo ovplyvnili aj vzťahy medzi rodinou a školou:

- Presadila sa decentralizácia, rozvoj najmä horizontálnych väzieb škôl. V prípade školského systému sa niektoré právomoci presunuli z úrovně štátu na miestnu úroveň, priamo do škôl.
- Ekonomický a hospodársky rozvoj podmieňuje možnosti rozvoja školstva a jej kvality.
- Zmeny vo financovaní škôl, personálne zmeny takisto prinášajú nové podmienky a možnosti – pozitívne i negatívne.
- Vznikli špecializované školy, rôzne typy škôl (gymnázia), vytvoril sa širší

priestor na fungovanie alternatívnych, súkromných, cirkevných škôl a tým aj ponuka širšieho výberu, s možnosťou väčšieho angažovania sa rodičov. Škola sa stáva súčasťou trhového prostredia, v ktorom sa „produkt predáva“ a vstupuje do súťaže s konkurenciou.

- Prirodzene, medzi významné sociálne činitele podmieňujúce vzťahy medzi rodinou a školou môžeme zaradiť aj demografické ukazovatele, kopírujúce populačný vývoj a trendy .
- Súčasná škola potrebuje dostatok žiakov, aby mala financie pre svoju činnosť. Záujem o dobrú spoluprácu s rodičmi vychádza aj z tohto faktu. Škola sa musí snažiť presvedčiť rodičov o kvalite svojej ponúkanej služby. V tejto pozícii sa rozširuje rola rodiča o aspekt *klienta, objednávateľa služby* určitej kvality. Nároky, naplnené alebo nenaplnené očakávania, správanie sa učiteľov k žiakom, ale i žiakov k učiteľom, hodnotenie a iné pevné súčasti školského života doslova pevne zväzujú vzťahy rodičov zo školou. Otvárajú cestu ku konštruktívnemu dialógu, rovnocennému postaveniu, k vzájomnej kontrole, k spoločnému plánovaniu, rozhodovaniu, k spolupodielaniu sa a k realizácii spoločných projektov. Nové prvky naznačené v ďalšom smerovaní vzťahov umožňujú rodine svoju predstavu o výchove v škole nielen predostrieť, ale aj žiadať, aby bola rešpektovaná, zúčastniť sa na jej realizovaní, operatívne meniť a vyhodnotiť jej efektívnosť.

So sociálno-ekonomickými faktormi úzko súvisí vnútorná zmena „ducha“ súčasných škôl. Ak si totiž rodičia nenájdu spoločnú reč, súzvuk, súlad a súhlasné smerovanie v spolupráci so školou, ktorú navštevuje ich dieťa, potom nebudú stačiť rozsiahle zmeny školskej politiky štátu, nové a širšie možnosti výberu typu škôl či iné ponuky novej doby. Demokracia sa nedá nanútiť, nedá sa umelo vytvoriť škálou výberu. Pre slobodné, demokratické a občianske postoje sa možno iba rozhodnúť.

V dnešných školách sa zdôrazňuje humanistická orientácia, vyzdvihujúca osobné vzťahy, sociálne zručnosti a prosociálne postoje, empatia, kreativita v učení, ale i v medziľudských vzťahoch, schopnosť dobro vytvárať aj čestným a spravodlivým prístupom k sebe a k druhým, ochranou práv, slobody a ľudskej dôstojnosti všetkých. Pre všetko toto nové sa však treba rozhodnúť, dostať svoje postoje na úroveň presvedčenia a osvojiť si aj novú zdravú hodnotovú orientáciu, odolnú voči lákadlám konzumizmu a rýchlo sa šíriaceho individualizmu a egoistického presadzovania sa na úkor iných.

Z hodnotenia tradičného vzdelávania vyplýva, že kládlo prílišný dôraz na vedomosť, na prepojenie teórie s praxou, osvojenie si zručností, ktoré však veľmi predimenzovali obsah vzdelávania, rozširovali encyklopedizmus a vytváralo len obmedzený priestor aj na spoluúčasť rodičov na vzdelávaní ich detí a na spoluprácu so školou.

3. PREDPOKLADY NA LEPŠIU SPOLUPRÁCU A ZMYSLUPLNÝ ROZVOJ VO VZÁJOMNÝCH VZŤAHOCH MEDZI RODINOU A ŠKOLOU

Ide o naliehavú potrebu formulovať základné princípy a pravidlá dobrej spolupráce medzi rodinou a školou. Vymedzíme niekoľko oblastí, v ktorých by sa predpoklady na zmyslupnejšiu a efektívnejšiu spoluprácu mohli odzrkadliť:

- **Oblasť voľby povolania, otázka profesijnej orientácie žiaka.** „Všeobecne vzdelávacia škola nesie veľkú mieru zodpovednosti za prípravu svojich žiakov na profesijnú orientáciu a tento proces by mal prebiehať, vrátane finálnej fázy v škole, za aktívnej spoluúčasti rodičov, školských špecialistov a odborníkov v poradenstve. Naša škola v tomto smere dlhuje deťom a ich rodičom diferencované profesijné orientačné programy, ktoré sú žiakom ponúkané v niektorých vyspelých krajinách v posledných ročníkoch štúdia, s cieľom overiť si predpoklady dieťaťa na jeho ďalšiu vzdelávaciu dráhu. Spolupráca učiteľov s rodičmi je v tomto prípade úplne neformálna. Spoločne sa podieľajú na stratégii budúceho profesijného uplatnenia dieťaťa“ (Střelec, 1998, s. 169).
- **Oblasť spolupráce s triednym učiteľom.** Rola triedneho učiteľa vytvára množstvo možností a príležitostí na prelomenie odstupu a izolácie školy od rodiny, na poznanie problémov, ktoré môžu stáť v pozadí nedostatočného fungovania, zlyhaní, školských neúspechov, neprospievania, problémového správania sa žiaka. Táto rola oprávňuje triedneho učiteľa na zaujatie odborného a profesionálneho postoja poradcu, koordinátora, sprostredkovateľa, dôverníka... a podobne. Azda žiadna iná rola nemôže lepšie otvoriť cestu k znovunadobudnutiu prestíže učiteľskej profesie, dôvery a k účinnej spolupráci. Učiteľ, a nielen triedny učiteľ, má jedinečnú možnosť, ktorú, ak chce, ak mu na tom bude skutočne záležať, môže užitočne využiť – potichu, sústredene a cieľavedome – všetko pre stavanie katedrál osobností v deťoch a v mladých ľuďoch a napomáhať v tejto práci aj ďalšiemu ľudskému snaženiu – úsiliu rodičov.
- **Vytváranie formálnych a neformálnych pospolitostí, rodičovských združení, rád, asociácií, klubov, združení sponzorov alebo únie rodičov.**
- **Oblasť demokratizácie vzťahov medzi školou, rodinou a verejnosťou.** Naša súčasná škola, žiaľ, nemá veľa pozitívnych skúseností so zasahovaním rodičov alebo verejnosti do vyučovacích programov, do riadenia a organizácie školy, do jej financovania a do iných oblastí. Avšak demokratizačné trendy vývoja našej spoločnosti smerujú k vzniku decentralizovaných školských systémov, autonómnych otvorených škôl, spravovaných prevažne s právomocami na miestnej úrovni. Priamy vplyv a zainteresovanie sa rodiny a širšej verejnosti do rozvoja škôl je nutný, ba priam bez toho nepredstaviteľný.
- **Oblasť spolupráce v rámci jednotlivých fázach výchovy k manželstvu a rodičovstvu.** Túto oblasť výchovy (VMR) považujem podobne ako rolu triedneho učiteľa za obzvlášť dôležitú a citlivú. Pomocou v tejto oblasti sa dá k rodičom veľmi „ľahko“ priblížiť, získať si ich dôveru i ochotu na ďalšiu spoluprácu. Rodičia totiž v tejto zložke výchovy vždy oceňujú ponúknutú pomoc, najmä ak škola (resp. učiteľ) dokáže rešpektovať ich názory a osobitosti. Výchovou k manželstvu

a rodičovstvu sa zaoberáme v 3 fázach: 1. fázou vzdialenej predmanželskej výchovy, 2. fázou bezprostrednej výchovy k manželstvu a partnerstvu a 3. fázou výchovy k rodičovstvu. V každej z nich je vytvorený veľký priestor na dialóg o cieľoch, obsahu, forme a metódach s rodičmi a s odborníkom pre otázky výchovy – pedagógom, učiteľom. Kým v 1. a 2. fáze je predmetom spoločnej komunikácie rodičov s učiteľmi ich dieťa/žiak, v 3. fáze sa naskytá priama možnosť vzdelávania aj samotných rodičov. Rodičovstvo nesúvisí iba s prijatím dieťaťa, s jeho príchodom na tento svet, ale od rodičov sa vyžaduje aj zabezpečenie dobrej výchovy dieťaťa. I toto je teda jedna z ciest, ako sa dajú vylepšovať výchovne kompetencie rodičov v spolupráci so školou.

- **Oblasť práv a povinností rodičov, ktoré zároveň vymedzujú a posilňujú zodpovednosť a výchovné kompetencie rodičov.** Podstatou tejto oblasti je snaha dať rodičom jasný právny rámec, založený na demokratických princípoch, v ktorom sa môže uskutočniť skutočné partnerstvo, vzájomné rešpektovanie sa a tolerancia. Predstava školy ako uzavretej inštitúcie, ktorá podlieha iba vonkajším pravidlám a nariadeniam, musí ustúpiť predstave o partnerskom modeli školy, v ktorom dominuje najmä plodná kooperácia. Partnerstvo medzi rodinou a školou sa môže rozvíjať aj na právnom základe prostredníctvom dokumentu *Charta práv a zodpovednosti rodičov*, ktorá bola prijatá v roku 1991 v Bruseli a vydaná bola Európskou asociáciou rodičov (EPA). Charta deklaruje európske vzdelávacie hodnoty platné tak pre rodinu, ako aj pre školu.

V Charte sa hovorí o kľúčových právach a povinnostiach rodičov :

1. Právo rodičov na vzdelávanie svojich detí bez diskriminácie.
2. Rodičia majú právo na to, aby boli považovaní za primárnych činiteľov vo vzdelávaní svojich detí, s prevzatím plnej zodpovednosti.
3. Právo prístupu rodičov k formálnej službe škole a zodpovednosť byť škole partnermi.
4. Právo rodičov na prístup k informáciám o svojich deťoch v danej škole. Zároveň aj povinnosť rodičov poskytovať škole potrebné informácie o ich deťoch.
5. Právo rodičov na výber typu školy podľa ich úrovne i zamerania. Povinnosťou rodičov je byť v tejto veci podľa dostupných zdrojov dobre informovaní a zaviazat' sa k svedomitému výberu, ktoré je najlepším riešením konkrétne pre ich dieťa.
6. Právo rodičov, aby školský systém rešpektoval duchovné a kultúrne zásady ich života. Zodpovednou povinnosťou rodičov je viesť svoje deti k rešpektovaniu slobodnej voľby iných ľudí a ich presvedčenia.
7. Rodičia majú právo bezprostredne ovplyvňovať školskú politiku na všetkých úrovniach, ale aj byť zodpovední za poskytnuté podnety, návrhy a riešenia.
8. Rodičia a ich rôzne asociácie majú právo, aby občianske autority na všetkých úrovniach s nimi konzultovali prípravu vzdelávacích programov, vzdelávania a zvolených stratégií výchovy. Povinnosťou rodičov je podporovať demokratické reprezentatívne organizácie.

9. Rodičia majú právo na bezplatné školské vzdelávanie svojich detí. Povinnosťou rodičov je venovať dostatok času a pomáhať svojim deťom pri plnení ich školských povinností.
10. Rodičia majú právo na zabezpečenie vysokej kvality vzdelania svojim deťom prostredníctvom vysokej odbornej kvality pedagógov a autority školských inštitúcií. Povinnosťou rodičov je rozvíjať interakciu, dobré a partnerské vzťahy so školou, usilovať sa o konštruktívnu kooperáciu a dbať o rast vlastných výchovných kompetencií dostupnými prostriedkami.

Koncepcia znalostnej a učiacej sa spoločnosti, trendy inovačných zmien zamestnávajú odborníkov z rôznych profesií, politikov aj ekonómov. Otázka ako škola, a tiež ako rodina, svojim vlastným spôsobom, prispieva k rastu duchovných hodnôt a duševných dobier ľudskej society, k povzneseniu nehmotného bohatstva, vzdelania, inteligencie, životnej múdrosti, ale i k sebarozvoju, ostane ešte veľmi dlho nezodpovedaná.

POUŽITÁ LITERATÚRA

www.epa-parents.org

Dokument a komentáre o Charte práv rodičov

KOLLÁRIKOVÁ, Z. - PUPALA, B.: *Predškolská a primárna pedagogika*. Praha : Portál, 2001. 465 s.

STŘELEČ, S.: Teorie a praxe rodinné výchovy ve studiu učitelství. In: *Pedagogická orientace*, 1996, č. 18 - 19, s. 120-124.

STŘELEČ, S. a kol.: *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. 190 s.

Resumé

Mária Potočárová

*Department of Pedagogical Science Faculty of Arts and Humanities
of Comenius University in Bratislava*

The article concerns the analysis of today's status of co-operation between family and school. This relation is influenced by level and quality of it and also by social, political and economical changes.

Main goal of the article is to show new possibilities of common influence of family and school on success and development of the child.

The school has to be opened towards needs and conceptions of the school. Special attention is given to this function of the school.